

**ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ БАГАЖУ
ПАСАЖИРСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ****FEATURES OF THE AGREEMENT FOR LUGGAGE CARRIAGE
BY PASSENGER TRANSPORT**

**Колісников А.В., старший викладач кафедри правового забезпечення
та адміністрування транспортної діяльності**

Український державний університет залізничного транспорту

**Д'ячкова Н.А., к.ю.н.,
доцент кафедри правового забезпечення та адміністрування транспортної діяльності**

Український державний університет залізничного транспорту

Стаття присвячена проблемам правового договору перевезення багажу пасажирським транспортом. Зазначено, що термінологія, яка вживається у чинному транспортному законодавстві, не завжди чітко і вичерпно відображає зміст понять, що позначаються за її допомогою, і це цілком закономірно викликає труднощі у правозастосуванні. Процес гармонізації законодавства України у сфері надання транспортних послуг ускладнюється наявністю застарілих нормативно-правових актів, які іноді не узгоджуються між собою і не відповідають сучасній динаміці розвитку договірних відносин, що опосередковують надання транспортних послуг.

Підкреслено, що окремого аналізу юридичної характеристики договору перевезення багажу у правознавстві не здійснювалося. Розглянуто основні дискусійні питання щодо юридичної характеристики договору перевезення багажу та проаналізовано переваги та недоліки точок зору науковців з досліджуваних питань.

Шляхом аналізу чинного транспортного законодавства України виявлено основні спільні риси визначення поняття багажу на різних видах транспорту та виділено такий різновид багажу, як ручна поклажа, тобто речі, що знаходяться у володінні пасажирів під час перевезення, плата за перевезення яких не вноситься та перевезення яких не потребує додаткового оформлення. З метою уніфікації законодавства та усунення можливих суперечок запропоновано запровадження у загальному транспортному законодавстві єдиного визначення понять багажу та ручної поклажі на всіх видах транспорту з тим, щоб спеціальні вимоги до такого багажу вже конкретизувалися у спеціальних нормативних актах різних видів транспорту. Акцентовано, що нормативно-правове закріплення договору перевезення багажу потребує подальшого вдосконалення. Чинне законодавство України містить лише загальні правила, які не можуть відобразити всієї специфіки перевезення багажу пасажирів різними видами транспорту. Точніша та детальніша регламентація повинна забезпечуватися спеціальними нормативними актами.

Зроблено висновок, що за юридичними ознаками договору перевезення багажу пасажирським транспортом, цей договір є двостороннім, консенсуальним та може бути як відплатним, так і безоплатним.

Ключові слова: договір перевезення пасажирів та багажу, ручна поклажа, каютна поклажа, багаж, транспортування.

The article is devoted to the problems of the legal contract for the carriage of luggage by passenger transport. It is noted that the terminology used in the current transport legislation does not always clearly and comprehensively reflect the meaning of the concepts denoted by it, which quite naturally causes difficulties in law enforcement. The process of harmonization of Ukrainian legislation in the field of transport services is complicated by the presence of outdated legal acts, which sometimes do not agree with each other and do not correspond to the modern dynamics of the development of contractual relations that mediate the provision of transport services.

It is emphasized that a separate analysis of the legal characteristics of the baggage transportation contract was not carried out in jurisprudence. The main debatable issues regarding the legal characteristics of the baggage transportation contract were considered, and the advantages and disadvantages of the points of view of scientists on the investigated issues were analyzed.

Through the analysis of the current transport legislation of Ukraine, the main common features of the definition of the concept of baggage on different types of transport were identified and such a type of baggage as hand luggage, i.e. things that are in the passenger's possession during transportation, for which transportation fees are not paid and for which transportation is not required, was identified additional registration. In order to unify legislation and eliminate possible disputes, it is proposed to introduce in the general transport legislation a single definition of the concepts of luggage and hand luggage on all modes of transport, so that special requirements for such luggage are already specified in special regulatory acts of various modes of transport. It was emphasized that the regulatory and legal consolidation of the baggage transportation contract needs further improvement. The current legislation of Ukraine contains only general rules that cannot reflect all the specifics of passenger luggage transportation by various modes of transport. More precise and detailed regulation should be provided by special normative acts.

It was concluded that according to the legal features of the contract for the carriage of luggage by passenger transport, this contract is bilateral, consensual and can be both remunerative and free of charge.

Key words: contract of carriage of passengers and luggage, hand luggage, cabin luggage, luggage, transportation.

Постановка проблеми. У сучасному житті важко уявити нормальне існування суспільства без засобів переміщення (транспорту) та можливості перевезення пасажирів, багажу чи вантажів. Транспорт є однією з важливих базових галузей економіки України, який забезпечує її внутрішні та зовнішні транспортно-економічні зв'язки і потреби населення у перевезеннях. Важливу роль у регулюванні цього процесу відіграє договір перевезення пасажирів та багажу, адже посилена охорона прав та інтересів учасників цивільного обігу, у тому числі пасажирів, є важливим аспектом соціальної політики держави.

Договір перевезення пасажирів і багажу є одним з найпоширеніших видів транспортних договорів. Мало хто з пасажирів знає, що простий проїзд будь-яким транспортом від одного місця до іншого регламентується цілим

комплексом правових актів: главою 64 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК) [1], Повітряним кодексом України (надалі – ПК України) [2], Кодексом торговельного мореплавства України (надалі – КТМ України) [3], Законами України «Про внутрішній водний транспорт» [4], «Про автомобільний транспорт» [5], «Про залізничний транспорт» [6], Статутом залізниць України [7], Правилами надання послуг пасажирського автомобільного транспорту [8], Правилами перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України [9], Авіаційним правилами України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» [10], Порядком обслуговування громадян залізничним транспортом [11], Правилами перевезення вантажів, пасажирів і багажу внутрішнім водним транспортом [12],

Конвенцією про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу [13] і т.д. Однак термінологія, що вживається у чинному транспортному законодавстві, не завжди чітко і вичерпно відображає зміст понять, що позначаються за її допомогою, що цілком закономірно викликає труднощі у правозастосуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу проблемам правового регулювання перевезень пасажирів та багажу у своїх працях приділили О. В. Дзера, І. С. Лукасевич-Крутник, О. М. Нечипуренко, Г. В. Самойленко, Г. А. Осетинська, І. Р. Ніколаєнко та ін. Їх напрацювання внесли значний внесок у розвиток правової науки і служать науковим підґрунтям для окремого дослідження проблем, які виникають при здійсненні перевезень багажу, та напрацювання шляхів їх практичного вирішення.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів та наукових доробок у досліджуваній сфері, визначення правової природи договору перевезення багажу, а також виявлення проблемних та дискусійних питань, що склалися у процесі його реалізації, та формулювання авторського бачення можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У ч. 1 ст. 910 ЦК України закріплено визначення договору перевезення пасажирів та багажу, за яким одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажира) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу – також за його провезення [1].

Правовідносини, що виникають між перевізником та пасажиром мають цивільно-правову природу. Вони виникають з приводу специфічних об'єктів цивільних прав, визначених у ст. 177 ЦК України, – надання транспортних послуг, які надаються перевізником і споживаються пасажиром [14, с. 91; 15, с. 31, 16, с. 67].

Окремого аналізу юридичної характеристики договору перевезення багажу у правознавстві не здійснювалося. Зазвичай цей договір об'єднують з договором перевезення пасажирів та, відповідно, вважають консенсуальним, двостороннім та відплатним [15, с. 73, 17, с. 652, 18, с. 148]. Проте серед науковців ще з радянських часів існують дискусії з приводу подібного ототожнення цих договорів. Так, деякі правники вважають договір перевезення багажу окремим видом зобов'язань, відмежовуючи його від договору перевезення пасажирів [19, с. 140]. Вони акцентують увагу на різниці в об'єктах цих зобов'язань. У разі перевезення пасажирів в якості об'єкта впливу виступає нематеріальне благо – свобода пересування громадянина, що дозволяє його віднести до класичних договорів про надання послуг. На відміну від перевезення пасажирів, при транспортуванні багажу об'єктом є виконання робіт, оскільки сутність договору перевезення багажу полягає у переміщенні матеріальних благ, речей. При цьому слід відзначити, що віднесення договору перевезення багажу до кола підрядних має, скоріше, теоретичне значення і не означає безумовного поширення норм про підряд на транспортні договори, а лише дозволяє субсидіарно застосовувати їх до окремих транспортних зобов'язань, таких як договір про перевезення багажу або договір про організацію перевезень. Крім того, ця обставина не виключає можливості правового регулювання відносин по перевезенню в межах єдиної глави 64 ЦК України.

Також слід зауважити, що єдиного визначення поняття багажу чинне законодавство не містить. На різних видах транспорту наводиться своє визначення цього терміну. Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про внутрішній водний транспорт» багажем визнається «будь-який предмет чи транспортний засіб, що перевозяться перевізником за договором перевезення ... та підтверджується багажною квитанцією» [4]. Подібне визначення багажу

визначене і при перевезеннях залізничним транспортом: згідно із абз. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про залізничний транспорт» багажем визнаються «речі та інші матеріальні цінності, що відправляються пасажиром за окрему плату за наявності проїзних документів у багажному вагоні, який прямує в тому ж напрямку, що і пасажир» [6]. Деяко інше поняття багажу закріплено у ПК України, в якому до багажу віднесено «предмети, майно та інші особисті речі пасажирів або члена екіпажу, що перевозяться на борту повітряного судна» (п. 18 ч. 1 ст. 1 ПК України) [2]. При цьому привертає увагу те, що до багажу при повітряних перевезеннях законодавець відносить не тільки речі пасажирів, а й майно членів екіпажу, якщо воно перевозиться на борту повітряного судна. Багаж пасажирів, який транспортується у тому ж літаку, на борті якого перебуває пасажир, визнається «зарєєстрованим багажем» [2]. Водночас ПК України передбачає можливість укладення окремого договору щодо перевезення так званого несупроводжуваного багажу, який транспортуватиметься перевізником між тими самими пунктами, між якими подорожує пасажир, але окремо від пасажирів і оформлено за авіаційною вантажною накладною (п. 68 ч. 1 ст. 1 ПК України) [2]. На автомобільному транспорті визначення багажу надане лише у Правилах надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, прийнятих ще у 1997 році, і там наведене визначення включає лише габарити вантажу, який визнається багажем. Більш точне визначення багажу на автомобільному транспорті визначене у Конвенції про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу, яку ратифікувала Україна у 1999 році. Згідно із абз. д) п. 3 ст. 1 вказаної Конвенції багажем визнаються речі, вантаж, що упаковані для відправлення [13].

Узагальнюючи вищевказане, можна відзначити основні спільні риси визначення поняття багажу на різних видах транспорту:

- 1) багажем визнається майно, яке передається пасажиром (власником майна) перевізнику для транспортування між тими самими пунктами, між якими подорожує пасажир;
- 2) під час транспортування багаж зазвичай розміщується в окремій частині транспортного засобу, тобто перевозиться окремо від пасажирів;
- 3) перевезення багажу підтверджується окремим перевізним документом (багажною квитанцією, квитком, вантажною накладною тощо).

Якщо класифікувати договір перевезення багажу за критерієм матеріальності об'єкту, то можна виділити такий різновид багажу, як ручна поклажа, тобто речі, що знаходяться у володінні пасажирів під час перевезення, плата за перевезення яких не вноситься (крім випадків, коли їх вага перевищує встановлену норму) та перевезення яких не потребує додаткового оформлення.

Як і у випадку з багажем, єдиного нормативного визначення ручної поклажі у законодавстві немає. Так, при повітряних перевезеннях ручною поклажею (незарєєстрованим багажем) визнається багаж пасажирів, який під час перевезення перебуває в салоні повітряного судна за згодою перевізника і під контролем пасажирів та засвідчується спеціальною биркою (п. 90 ч. 1 ст. 1 ПК України) [2]. Авіаційні правила України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» у п. 10. гл. 2 розділу XI конкретизують це поняття, вказуючи, що до ручної поклажі приймаються речі, які мають вагу та габарити, встановлені правилами авіаперевізника, що дозволяє безпечно розмістити їх у салоні повітряного судна на багажних полицях або під сидінням крісла [10]. Подібне визначення застосовується і при перевезеннях внутрішнім водним транспортом: у п. 2 Розділу I Правил перевезення вантажів, пасажирів і багажу внутрішнім водним транспортом вказано, що ручною поклажею визнається незарєєстрований багаж пасажирів, який під час перевезення за згодою перевізника перебуває під контролем пасажирів та може

бути розміщений на судні у місцях, що призначені для розміщення ручної поклажі [12]. Водночас слід відзначити, що КТМ України у ст. 184 замість терміну «ручна поклажа» застосовує поняття «каютна поклажа», при цьому не надаючи їй визначення [3]. Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України ручною поклажею визнають особисті предмети або речі пасажирів, які перевозяться разом з ними (абз. 53 п. 1.7 Розділу 1 цих Правил) [9]. При цьому загальна вага ручної поклажі обмежується вагою до 50 кг, з яких поклажа до 36 кг включно перевозиться безплатно, перевищення до 14 кг оплачується за тарифом перевезення багажу (п. 15.4. Розділу 15 цих Правил) [9]. У п. 3 ч. 1 ст. 41 Закону України «Про автомобільний транспорт» вказано, що пасажир має право безоплатно перевозити з собою на автобусних маршрутах загального користування ручну поклажу, але визначення поняття ручної поклажі не надається [5]. Відповідно до п. 5 Розділу I Правил перевезення пасажирів і багажу автомобільним транспортом у міжнародному сполученні держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, затверджених Конвенцією про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу багажем визнаються «речі пасажирів масою не більше ніж 20 кг, які мають габарити не більш як 600 x 400 x 200 мм та перевозяться безплатно пасажиром» [13].

Як бачимо, основними критеріями віднесення багажу до ручної поклажі є його знаходження під час перевезення у салоні, вагоні, каюті і т.п. транспортного засобу та перебування під час перевезення під контролем пасажирів.

Основним юридичним наслідком визнання речей пасажирів ручною поклажею є те, що, на відміну від багажу, при перевезенні ручної поклажі у транспортній організації-перевізника не виникає окремого зобов'язання по доставці такого майна. Відповідальність за цілісність та схоронність ручної поклажі покладається на пасажирів (п. 1 Розділу X Правил перевезення вантажів, пасажирів і багажу внутрішнім водним транспортом [12], п. 4 ст. 10 гл. 2 Розділу XI Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» [10]).

Також слід відзначити різницю у підходах, застосованих на різних видах транспорту щодо визначення правового режиму ручної поклажі чи багажу, які загублені (залишені) пасажиром. Зокрема, у п. 82 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту щодо таких речей застосовується правовий режим знахідки [8]. На залізничному транспорті незапитаний протягом одного місяця багаж підлягає реалізації (п. 26.5 Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України [9]). Проте подальшу долю отриманих від реалізації коштів, ці Правила не визначають. У зв'язку з цим слушною видається пропозиція І.Р. Ніколаєнка про впровадження єдиного уніфікованого правового режиму «знахідки» щодо таких речей на всіх видах транспорту [20, с. 68].

Дискусійним є й питання щодо моменту укладення договору перевезення багажу, тобто його реальності чи консенсуальності. Буквальне тлумачення ч. 1 ст. 910 ЦК України призводить до висновку, що оскільки законодавець застосовує словосполучення «зобов'язується доставити», то цей договір слід вважати консенсуальним. Однак, за аналогією з договором перевезення вантажів, де предметом також є матеріальні блага, зобов'язання з перевезення багажу також виникають не з моменту досягнення сторонами домовленості, а з моменту передачі пасажиром багажу для транспортування. У зв'язку з цим у правознавстві існує стійка точка зору про те, що на відміну від договору перевезення пасажирів, який може бути як консенсуальним [17, с. 68], так і реальним [21, с. 568], договір перевезення багажу завжди є реальним, оскільки вважається укладеним у момент здачі багажу до перевезення [22, с. 59]. Дійсно, навіть якщо буквально тлумачити

обов'язок перевізника доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу як такий, що виникає лише після прийняття такого багажу, то можна зробити висновок про необхідність встановлення законодавчої презумпції реальності договору перевезення багажу. Проте існування такої презумпції не перешкоджає сторонам передбачити у договорі перевезення обов'язок прийняти багаж у майбутньому. Отже, як слушно відзначає Г. В. Самойленко, у такому випадку цей договір набуває ознак консенсуальності [23, с.128]. Крім цього, дії пасажирів по здаванню багажу та дії перевізника по його доставці не виходять за межі договору перевезення пасажирів і повинні кваліфікуватися як дії сторін по виконанню зобов'язань, що витікають з консенсуального договору перевезення пасажирів, адже перевезення багажу фактично є умовою договору перевезення пасажирів. Перевізник, беручи на себе зобов'язання щодо переміщення пасажирів, водночас зобов'язується доставити і надати ним речі (ручну поклажу і багаж) [24, с. 7]. Поява на стороні перевізника зобов'язання з доставки багажу та видачі його в пункті призначення пасажирів або уповноваженій ним особі залежить виключно від дій самого пасажирів, які здійснюються останнім у рамках укладеного договору перевезення пасажирів (після придбання квитка). Одне із прав пасажирів, що надаються йому за будь-яким договором перевезення пасажирів, – здати перевізнику багаж для доставки його до пункту призначення. У разі реалізації пасажиром цього права на стороні перевізника з'являються обов'язки щодо своєчасної доставки багажу до пункту призначення, забезпечення його безпеки в дорозі та видачі пасажирів або уповноваженій ним особі. Якщо ж пасажир має лише речі, які визнаються ручною поклажею (внутрішньокаютним багажем), його право здати окремі багажі залишається не реалізованим, а зобов'язання з доставки такого багажу не виникає. Таким чином, мова йде про виконання договору перевезення пасажирів, предмет якого включає і дії перевізника з доставки багажу до пункту призначення та видачі його пасажирів або іншій уповноваженій особі. Та обставина, що це зобов'язання перевізника виникає (у межах виконання договору перевезення пасажирів) лише за умови здачі пасажиром багажу, свідчить про його особливу правову природу, яка при цьому має факультативний характер. У такому разі таке факультативне зобов'язання перевізника цілком охоплюється змістом договору перевезення пасажирів, а правовідносини щодо доставки перевізником зданого пасажиром багажу до пункту призначення не утворюють окремого договору по перевезенню багажу. А здача пасажиром багажу, засвідчена багажною квитанцією, є свідченням появи у межах укладеного договору перевезення пасажирів факультативного зобов'язання перевізника щодо доставки багажу. Перевезення багажу неможливо відокремити від перевезення пасажирів ще й тому, що вимагати прийняти багаж до перевезення може виключно пасажир, тобто особа, яка отримала проїзний документ і тим самим вже уклала договір пасажирського перевезення зі своїм контрагентом.

Певні питання викликає й твердження про обов'язкову оплатність договору перевезення багажу, яке витікає з легальної дефініції договору, наведеної у ст. 910 ЦК України. Згідно із цим визначенням до кола обов'язків пасажирів обов'язково входить обов'язок оплатити «встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу - також за його провозення». Проте різновидом багажу є ручна поклажа, яка перевозиться безоплатно. Чи означає це, що обов'язків щодо перевезення таких речей у перевізника не виникає, оскільки пасажир не повинен оплачувати таке перевезення? Очевидно, що ні.

При перевезеннях пасажирів та багажу будь-яким видом транспорту сторони наділяються певними правами та обов'язками щодо перевезення ручної поклажі

(п. 75 Розділу III Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту [8], п.п. 2, 3 Розділу X, п. 6 Розділу IX, п. 1, 4 Розділу XII Правил перевезення вантажів, пасажирів і багажу внутрішнім водним транспортом [12], п. 15.2. Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажо-багажу та пошти залізничним транспортом України [9], п. 7 Розділу VII Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» [10]). Однак в усіх нормативних актах встановлене загальне правило: за перевезення ручної поклажі у межах визначених перевізником норм оплата не стягується. Оскільки за своєю правовою природою такі договірні відносини також є відносинами перевезення, слушно видається пропозиція І. С. Лукасевич-Крутник щодо доповнення ч. 1 ст. 910 ЦК України положенням про можливість здійснення перевезення на безоплатній основі за домовленістю сторін [18, с. 160]. Адже «виконання договору за плату чи безоплатно не впливає на економічну природу (основу) правовідношення – доставляння (перевезення) особи» [25, с. 77].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що правове регулювання договору пере-

везення багажу потребує подальшого вдосконалення. Процес гармонізації законодавства України у сфері надання транспортних послуг ускладнюється наявністю застарілих нормативно-правових актів, які іноді не узгоджуються між собою і не відповідають сучасній динаміці розвитку договірних відносин, які опосередковують надання транспортних послуг.

Термінологія та змістове навантаження понять багажу та ручної поклажі, які використовуються у нормативно-правових актах у сфері надання транспортних послуг, потребують уніфікації, як у межах одного акту, так і в усьому масиві нормативної бази у цій сфері, та відповідати положенням ЦК України як основного акту цивільного законодавства. З метою уніфікації законодавства та усунення можливих суперечок доцільним видається запровадження у загальному транспортному законодавстві (гл. 64 ЦК України або у Законі України «Про транспорт») єдиного визначення понять багажу та ручної поклажі на всіх видах транспорту з тим, щоб спеціальні вимоги до такого багажу вже конкретизувалися у спеціальних нормативних актах різних видів транспорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
2. Повітряний кодекс України : від 19.05.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
3. Кодекс торговельного мореплавства України : від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
4. Про внутрішній водний транспорт: Закон України від 03.12.2020 р. № 1054-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 08.09.2022).
5. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
6. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 р. № 273/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
7. Статут залізниць України : від 06.04.1998 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-п#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
8. Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту : Постанова, Правила від 18.02.1997 р. № 176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-97-п#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
9. Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України : від 27.12.2006 р. № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-07#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
10. Авіаційні правила України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» : від 26.11.2018 р. № 1239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-19#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
11. Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом : від 19.03.1997 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-97-п#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
12. Правила перевезення вантажів, пасажирів і багажу внутрішнім водним транспортом : від 15.04.2022 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0644-22#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
13. Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу : від 09.07.1997 р. : станом на 9 жовт. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_034#Text (дата звернення: 08.09.2022).
14. Лукасевич-Крутник І. С. Теоретичні засади правового регулювання договірних відносин з надання транспортних послуг у цивільному праві України : монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2019. 474 с.
15. Нечипуренко О. М. Цивільно-правове регулювання перевезень таксі : дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. 194 с.
16. Самойленко Г. В. Договір перевезення пасажирів: доктринальні та утилітарні проблеми забезпечення прав пасажирів. *Проблеми законності*. 2018. Випуск 143 (грудень). С. 63-76. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/download/142623/148851> (дата звернення: 08.09.2022).
17. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03. НДІ Приватного права і підприємництва. Київ, 2006. 220 с.
18. Лукасевич-Крутник І. С. Договірні зобов'язання з надання транспортних послуг у цивільному праві України : дис. ... док. юрид. наук: 12.00.03. Тернопіль, 2019. 502 с.
19. Лукасевич-Крутник І. С. Види договорів перевезення залежно від об'єкта за законодавством України. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. м. Тернопіль, 21-22 квіт. 2017 р. Тернопіль: Економічна думка, 2017. С. 139-141.
20. Ніколаєнко І. Р. Захист прав пасажирів за договором перевезення у міському та приміському сполученні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03. Запорізький національний університет, Запоріжжя, Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2021. 266 с.
21. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін.; за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
22. Самойленко Г. В. Цивільно-правова характеристика договору перевезення пасажирів як споживчого договору. *Вісник Запорізького національного університету*. № 3. С. 58–65.
23. Самойленко Г. В. Поняття та сутність правовідносин з перевезення пасажирів. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дванадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 8–9 листопада 2013 р.) : у 4 част. Ч. 2. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 128–130.
24. Білоусов В. М. Проблеми правового регулювання повітряних перевезень пасажирів та багажу в Україні. *Юридичний вісник*. 2012. № 3 (24). С. 5–9.
25. Самойленко Г. В. Правова природа оплатних та безоплатних договорів перевезення пасажирів. *Право і суспільство*. 2016. № 2. Ч. 3. С. 72–78.